

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในอดีตนั้นระบบเศรษฐกิจของไทยมีฐานอยู่ที่การผลิตแบบยังชีพในชุมชนหมู่บ้าน เป้าหมายของการผลิตดังกล่าวคือผลิตเพื่อการใช้บริโภคเป็นหลัก การผลิตเพื่อยังชีพจะอาศัยแรงงานของสมาชิกในครอบครัวและพึงธรรมชาติโดยไม่ได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิต ชาวบ้านมีความผูกพันในชุมชนสูงและมีความเอื้ออาทรต่อกัน รัฐไม่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหรือเข้ามาจัดการเกี่ยวกับการผลิตในชุมชนแต่อย่างใด วิถีชีวิตของคนในชุมชนหมู่บ้านที่มีฐานการผลิตเพื่อยังชีพได้รับการขนานนามในปัจจุบันว่า “วัฒนธรรมชุมชน”

วัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยได้ดำรงอยู่มาช้านานตั้งแต่ครั้งบรรพกาลจนถึงยุค การเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยแบบตะวันตกเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเริ่มส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านหลังจากทำสนธิสัญญาเบาว์ริง หมู่บ้านได้ปรับเปลี่ยนเข้าสู่วงจรของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชาวบ้านจำต้องเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบยังชีพเป็นแบบเพื่อขายมากขึ้นแต่ ชาวบ้านมีแนวโน้มยากจนลงเพราะขายผลผลิตได้ในราคาถูกแต่ต้องซื้อแพง แต่เนื่องจากประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติมาแต่ครั้งอดีตและมีทุนทางสังคมในรูปแบบมีความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน เมื่อเศรษฐกิจทุนนิยมเข้ามา ชุมชนหมู่บ้านยังไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตและเทคโนโลยี (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541, หน้า 106)

ในวิถีชีวิตแบบวัฒนธรรมชุมชน นอกจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลักแล้ว ยังมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องตามมาก็คือ การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชน ดังเช่นชุมชนทางภาคใต้ จะพบว่า มีระบบแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน เพื่อให้มีผลผลิตตามความต้องการและให้เพียงพอต่อการดำรงชีพ

การแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านของชุมชนภาคใต้นั้นจะเกิดขึ้นระหว่างหมู่บ้านทำนา กับหมู่บ้านทำประมง หมู่บ้านที่ทำประมงจะหาปลาได้มากกว่าที่จะใช้บริโภคในครัวเรือนของตัวเอง ก็จะแบ่งปลาให้ญาติพี่น้องและสมาชิกในชุมชน ส่วนที่เหลือก็จะนำไปแลกกับหมู่บ้านที่ทำนา

การแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านที่เกิดขึ้นอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ระหว่างหมู่บ้านที่ทำสวน กับหมู่บ้านทำนา การแลกเปลี่ยนจะใช้เรือชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “เรือเหินือ” ล่องลงมาตามแม่น้ำ โดยหมู่บ้านที่ทำสวนจะบรรทุกของจำพวก หมาก พลู ของป่า และผลไม้ตามฤดูกาลมาแลกข้าวกับหมู่บ้านในพื้นที่ราบ (หมู่บ้านที่ทำนา) (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541, หน้า 105-111)

นอกจากระบบแลกเปลี่ยนในประเทศไทยแล้ว ในต่างประเทศยังมีระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเช่นกันดังต่อไปนี้

ประเทศญี่ปุ่น

ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศญี่ปุ่นแพร่หลายมาก มีชุมชนกว่า 200 ชุมชนที่คิดค้นระบบแลกเปลี่ยนของชุมชนขึ้นมาและยังมีความหลากหลายทั้งรูปแบบและจุดมุ่งหมาย มีทั้งที่เป็นระบบเล็ทส์ให้สินเชื่อกันและกัน เงินกระดาษและอี-โคมันนี่หรือเงินเพื่อช่วยเหลือเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนที่น่าสนใจของประเทศญี่ปุ่นมีดังต่อไปนี้

1. ระบบพีนัท เลทส์ (Peanuts LETS) ระยะเวลาแรกระบบนี้เป็นระบบที่มีการบันทึก

การแลกเปลี่ยนซื้อขายลงในรูปแบบของเช็ค แต่มาภายหลังก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้สมุดบันทึกแทน ในระบบนี้จะเรียกหน่วยการแลกเปลี่ยนว่า “พีส” เมื่อมีการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้น สมาชิกแต่ละคนต้องนำสมุดบันทึกออกมามันทีวันที่ ชื่อคนที่ทำการแลกเปลี่ยนด้วย ชื่อของสินค้าและบริการ ค่าของเงินเยน มูลค่าทั้งหมดและคิสเค้าท์ที่หมายถึงหน่วยแลกเปลี่ยนพีสที่จ่ายกัน พร้อมกับมีการลงชื่อของแต่ละฝ่าย สมาชิกในระบบนี้มีทั้งภาคธุรกิจและภาคชานา โดยจะได้รับ 1,000 พีสเมื่อทำกิจกรรมอาสาสมัครเป็นเวลา 1 ชั่วโมงแล้วก็นำพีสนั้นไปซื้อสินค้าและบริการในชุมชนได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อสมาชิกซื้อผักจากร้านค้าสมาชิก สมาชิกก็จะจ่ายด้วยพีสจำนวน 5 % ของมูลค่าทั้งหมด จากนั้นร้านค้าจะสามารถบริจาคพีสที่ได้มาให้กับศูนย์สวัสดิการในชุมชนให้กับสมาชิกคนใหม่ หรืออาจใช้พีสเพื่อซื้อสินค้าและบริการอื่นต่อไป

2. ระบบโอมิ (Ohmi) เป็นเงินตรากระดาษที่ชุมชน โอมิผลิตออกมาใช้ภายในชุมชน

เช่นเดียวกับเงินกระดาษที่ใช้ในตลาดหลัก หนึ่ง โอมีมีค่าเท่ากับ 100 เยนและคนที่จะเข้าร่วมในระบบแลกเปลี่ยนนี้ต้องบริจาคเงินเพื่อรับ โอมิไปใช้ ซึ่งจำนวนของ โอมีที่ได้รับจะขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่บริจาค เงินเยนบริจาคส่วนหนึ่งจะสำรองไว้เพื่อการใช้ภายในระบบ

3. อีโค มันนี่ (Eco-Money) เป็นระบบแลกเปลี่ยนที่แตกต่างจากระบบแลกเปลี่ยนอื่น ๆ

เพราะจะหมุนเวียนเฉพาะในเรื่องสิ่งแวดล้อม สวัสดิการ การศึกษาและวัฒนธรรม สมาชิกสามารถรับอีโค มันนี่ได้เมื่อให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การให้บริการอาจเกิดขึ้นโดยตรงระหว่างสมาชิกหรืออาจเป็นการจัดการโดยมีผู้ประสานงานเป็นคนกลาง หน่วยการแลกเปลี่ยนของระบบนี้คือการให้บริการหนึ่งชั่วโมง การกำหนดมูลค่าการแลกเปลี่ยนบริการเป็นไปได้อิสระเสรี สามารถตกลงต่อรองกันได้ เงินอีโค มันนี่ใช้แลกเปลี่ยนเป็นเงินสดไม่ได้ ไม่มีดอกเบี้ยและไม่สามารถใช้ซื้อสินค้าหรือบริการจากร้านค้าหรือบริการจากร้านค้าหรือตลาดในชุมชนได้ ตัวอย่างเงิน อีโค มันนี่ ที่ใช้อยู่คือ “คูริน” (Kurin) เป็นต้น ที่มีเมนูแสดงถึงการบริการ 200 บริการ เช่น การให้บริการซ่อมสิ่งของ

การกวาดหิมะออกจากหลังคา การให้บริการเผ่าบ้าน และการให้บริการอ่านหนังสือภาพให้เด็ก
สังเกตได้ว่าระบบเงินอีโค มันนี่เป็นความพยายามในการสร้างระบบความช่วยเหลือและ
ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน

4. ระบบวัตต์ ชิสเต็ม (WAT-System) เป็นระบบแลกเปลี่ยนชุมชนที่ได้รับการพัฒนา
ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนที่อาจเกิดขึ้นเกี่ยวกับองค์กรในกรณีของ
การออกตัว ระบบวัตต์ ชิสเต็ม เป็นระบบที่ช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกันได้แม้ยู่
ห่างไกลกันโดยการสร้างวงจรของความไว้วางใจ การกำหนดมูลค่าแบบใหม่และการมี
ความสัมพันธ์ในและการมีความสัมพันธ์ในระดับที่เท่าเทียมกันระหว่างผู้เข้าร่วม ในระบบวัตต์
ทุกคนเท่าเทียมเสมอกันหมดไม่มีใครเป็นผู้บริหาร ไม่มีใครเป็นผู้อยู่ใต้การบริหาร

มูลค่าของ 1 วัตต์ เทียบได้กับ 1 กิโลวัตต์ของกระแสไฟฟ้า เคยเป็นการเทียบเคียงว่าใน
การผลิตพลังงานธรรมชาติ 1 กิโลวัตต์เท่ากับการทำงานปกติ 6 นาที หรือประมาณ 75-100 เชน
สมาชิกที่สนใจเข้าร่วมกับระบบสามารถส่งแบบฟอร์มวัตต์ได้จากสมาคม หรือเอาออกมาจาก
คอมพิวเตอร์ เนื่องจากไม่มีสำนักงานกลางหรือผู้ประสานงานในระบบ จึงไม่จำเป็นต้องจ่าย
ค่าธรรมเนียมใด ๆ สมาคมที่จัดตั้งขึ้นมีหน้าที่เพียงจัดหาและแจกจ่ายค่าธรรมเนียมใด ๆ สมาคม
ที่จัดตั้งขึ้นมีหน้าที่เพียงจัดหาและแจกจ่ายแบบฟอร์มวัตต์และจัดพิมพ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายขึ้นอยู่กับความยินยอมระหว่างกันและม
ความรับผิดชอบต่อตนเอง ในระบบนี้ใครก็ตามที่ต้องการทำการซื้อขายสามารถออกบัตรวัตต์ได้
ทันที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความยินยอมที่จะตกลงซื้อขายของผู้รับบัตรวัตต์ก็สามารถใช้บัตรเพื่อทำ
การแลกเปลี่ยนกับบุคคลที่ตามได้ บัตรดังกล่าวจะหมุนเวียนอยู่ภายในกลุ่มสมาชิกโดยทำ
การบันทึกเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทุกครั้งทางด้านหลังของบัตร เมื่อใดก็ตามที่บัตรกลับคืนมาสู่ผู้ออกบัตร
ถือว่าได้มีการชดใช้หรือจ่ายคืนเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงเริ่มต้นวงจรใหม่ของการออกบัตร
การหมุนเวียน และการใช้คืนต่อไป (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547, หน้า 23-26)

ประเทศออสเตรเลีย

ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน LESystems

การเกิดขึ้นของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศออสเตรเลียมี่ความคล้ายคลึง
เหมือนกับประเทศอื่น ๆ กล่าวคือ การประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจในประเทศออสเตรเลียใน
ช่วงปลายทศวรรษ 1980 (ราวปี 2523 – 2533) และต้นทศวรรษ 1990 (2533– 2543) ทำให้มี
ความพยายามแสวงหาเศรษฐกิจทางเลือก (Alternative Economic) เพื่อลดภาวะพึ่งพิงต่อระบบ
เศรษฐกิจหลักและในขณะเดียวกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองให้กับชุมชนใน
ประเทศโดยระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศออสเตรเลีย คือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วง

ดังกล่าว ได้ทำให้เกิดระบบแลกเปลี่ยนภายใน 2 ระบบขึ้น (Domestic Barter Systems)

ระบบแลกเปลี่ยน LET System ในประเทศออสเตรเลียเกิดขึ้นครั้งแรกในปี 1987 (พ.ศ.2530) ใน Maleny รัฐ Queensland ซึ่งมีลักษณะของความเป็นชุมชนก้าวหน้า คือเป็นเมืองที่คนในชุมชนกระตือรือร้นในการแสวงหารูปแบบชีวิตทางเลือก สมาชิกในเมือง Maleny มีการแลกเปลี่ยนของสินค้าและบริการที่หลากหลายโดยใช้หน่วย LETS ที่เรียกว่า “Banya” โดย “Banya” แต่ละหน่วยแสดงถึงเงินดอลลาร์ทางการเพื่อวัตถุประสงค์ในการทำบัญชีเพื่อการจัดเก็บภาษีและจุดประสงค์ของสถาบันและรัฐอื่น ๆ

ผู้ที่สนใจเข้าร่วมระบบแลกเปลี่ยนชุมชน LET System ต้องจ่ายค่าธรรมเนียม การเข้าร่วมและจ่ายค่าธรรมเนียมรายปีเพื่อนำไปใช้ในการทำงานบริหารของระบบแลกเปลี่ยนให้กับสำนักงานกลางที่บริหารกิจการของระบบแลกเปลี่ยน สมาชิกผู้ถือบัญชี LET System จะได้รับการออกหมายเลขทะเบียนที่ทำหน้าที่เสมือนเป็นใบอนุญาตการค้าขายจากนั้นสมาชิกสามารถรับสินค้าและบริการจากกลุ่มของสมาชิกและจัดหาสินค้าและบริการให้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ของระบบ ในภายหลัง สมาชิกจะลงชื่อสินค้าและบริการไว้ใน Directory การค้าขายส่วนกลาง ซึ่งสินค้าและบริการเหล่านี้มีหลากหลายตั้งแต่บริการทางอาชีพเช่น การให้บริการดูแลสัตว์เลี้ยง ไปจนถึงการขายสินค้าหัตถกรรม จากการพัฒนาการขึ้นพื้นฐานของการใช้ระบบ Directory เพื่อแจ้งรายชื่อสินค้าและบริการทำให้เมื่อเข้าสู่ยุคของการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสารได้มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในการสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าอีกช่องทางหนึ่ง (สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2549, หน้า 49-51)

ในประเทศไทยนั้นการเกิดระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเป็นผลมาจากการประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 โครงการระบบเงินตราชุมชนประเทศไทยได้ก่อตั้งขึ้นภายใต้การดำเนินการของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากมูลนิธิญี่ปุ่น หน่วยงานอาสาสมัครแคนาดา หน่วยงานอาสาสมัครอังกฤษ และโครงการศึกษาและปฏิบัติงานพัฒนาได้จัดสัมมนาปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศในเดือนสิงหาคม 2540 ทำให้ชุมชนกุดชุม จังหัดยโสธรซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งประกอบกับความพยายามในชุมชนที่มีอยู่แล้วในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน (Barter System) ได้ตัดสินใจเข้าร่วมในการพัฒนาระบบเงินตราชุมชนในประเทศไทยขึ้นแห่งแรกประกอบด้วยสมาชิกจาก 5 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านสันติสุข โสภุมปุณ ท่าลาด กุดหินและโลกกลาง (สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2549, หน้า 65) ในเดือนกุมภาพันธ์

2545 ได้มีการจัดประชุมทางวิชาการในระดับภูมิภาคเรื่องเงินตราชุมชนภายใต้ชื่อ Alternative Economic Systems in Asai: Challenges of Community Currency Systems จนในที่สุดมีการผลักดันให้เกิดงานวิจัยเรื่องระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ภายใต้การสนับสนุนเงินทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุมชนพวา เป็นชุมชนหนึ่งในตำบลพวาอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรีที่ได้เข้าร่วมระบบแลกเปลี่ยนชุมชน ชื่อพวา มาจากสมัยก่อนสถานที่นี้เคยมีต้นพวาชั้นจำนวนมาก ลักษณะของต้นพวานั้นจะคล้าย ๆ กับต้นมังคุดมีดอกสีเหลืองคล้ายๆกับดอกโสน สามารถนำมารับประทานได้ เช่น ลวกแล้วรับประทานกับน้ำพริกหรือรับประทานสด ๆ ก็ได้ (บรรทม สมแสน, 2549)

การจัดตั้งชุมชนเกิดจากคนในท้องถิ่นเข้ามาบุกเบิกหลังจากนั้นไม่นานนักก็เริ่มมีผู้คนอพยพเข้ามาจับจองที่ดินและตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ได้แก่ ชาวระยองที่อพยพมาหลายรุ่นจนถึงกลุ่มที่สูญเสียที่ดินจากการสร้างนิคมอุตสาหกรรม นอกจากกลุ่มระยองแล้วยังมีกลุ่มกวยที่อพยพมาจากบ้านหนองม้า ตำบลเสมิง อำเภอตำบองทาบ จังหวัดสุรินทร์ “กวย” เป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเองทั้งทางด้านภาษาและความเชื่อในการนับถือผี กลุ่มชนดังกล่าวอพยพมาอยู่ที่ชุมชนพวาเนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมที่เข้ามาสู่บ้านหนองม้า ทำให้กลุ่มกวยที่อาศัยในหมู่บ้านหนองม้านั้น มีความจำเป็นที่จะใช้เงิน การประกอบอาชีพทำนาแต่เพียงอย่างเดียวไม่ สามารถหาเงินได้เพียงพอต่อความต้องการใช้เงิน ดังนั้นกลุ่มกวยจึงต้องแสวงหาอาชีพใหม่เสริมจากการทำนาโดยการออกมารับจ้างปลูกมันที่อำเภอบ้านฉางจังหวัดระยอง ต่อมาภายหลังเมื่อกลุ่มกวยก็เริ่มขยับขยายเพื่อหาที่ทำกินใหม่ จึงได้เริ่มอพยพเข้ามาในชุมชนพวาซึ่งในขณะนั้นพื้นที่ในชุมชนพวาส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่ามากมาย ดังนั้นกลุ่มกวยจึงได้เลือกพื้นที่บริเวณชุมชนพวาเป็นที่อยู่อาศัยทำกิน ส่วนกลุ่มสุดท้ายที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่ชุมชนพวาคือกลุ่มคนจากภาคอีสานที่อพยพเข้ามาด้วยเหตุผลในกรณีเดียวกันกับกลุ่มกวย ปัจจุบันชุมชนพวาเป็นชุมชนที่คนหลากหลายชาติพันธุ์และจากภาคต่าง ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ (บุญเลิศ คุณิตา, 2547)

การมีชีวิตอยู่ในเศรษฐกิจเงินตราทำให้ชาวบ้านเนินจำปาต้องประสบปัญหาหนี้สินรุงรัง กล่าวคือ ชาวบ้านส่วนมากจะกู้เงินของธ.ก.ส ปัญหาหนี้สินถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดสำหรับชุมชนเนินจำปาในปัจจุบัน ปัญหาหนี้สินเกิดจากการใช้จากการใช้ระบบตลาดแบบทุนนิยมพัฒนาขึ้นสูงสุดเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 ดังนั้นชาวพวาจึงได้เริ่มหันกลับมาใช้การพัฒนาชุมชนร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้หลุดพ้นจากวงจรหนี้สิน ดังนั้นชาวพวาจึงได้หันกลับมาใช้วัฒนธรรมชุมชน

การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนโดยการนำของกลุ่ม “กวย” ได้อาศัยวัฒนธรรมร่วมมือ

ช่วยเหลือกันแบบอีสานและพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงมาจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ ออมทรัพย์ ในระยะแรกมีชาวบ้านเข้าร่วมเพียง 20 คน นอกจากนี้ยังได้นำแนวคิดการพึ่งตนเอง แบบวนเกษตรของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม มาช่วยในการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนด้วย ผู้ใหญ่วิบูลย์ ได้ส่งคนมาช่วยจัดตั้งทำให้กลุ่มสหกรณ์สามารถพัฒนาและขยายตัวได้มาจนถึงปัจจุบัน (บุญเลิศ คุชิตา, 2547)

ความสำเร็จของกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ นำไปสู่การทำกิจกรรมอื่นที่ใช้สหกรณ์เป็นฐาน ได้แก่ การทำร้านค้าชุมชน โดยการขายของให้สมาชิกของสหกรณ์ได้เป็นอย่างดีเนื่องจากการมีกำไรและสวัสดิการให้แก่สมาชิกสหกรณ์กลับมาด้วย นอกจากนี้สหกรณ์ยังนำไปสู่ การผลิตร่วมกันของสมาชิกเช่น การทำอิฐบล็อก น้ำปลา กะปิ ผลไม้ตามฤดูกาล การทำแชมพู สบู่ และน้ำยาล้างจานของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นลูกของสมาชิก ต่อมากลุ่มกวยได้นำแนวคิด การแลกเปลี่ยนชุมชนมาช่วยในการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน อย่างไรก็ตามในเรื่องของการแลกเปลี่ยน ผลิตภัณฑ์ กลุ่มกวยในชุมชนพวาส่วนใหญ่มีพื้นฐานในเรื่องของการแลกเปลี่ยนมาก่อนที่จะ อพยพมาอาศัยอยู่ที่พวา หลังจากที่อยู่อาศัยอยู่ที่ชุมชนพวาแล้ว ในระยะแรก ๆ ก็จะมีการแลกเปลี่ยนอยู่ 2 ลักษณะก็คือ การนำผักที่ปลูกและเหลือจากการบริโภคแล้วนำไปตลาดเพื่อ แลกกับอาหารทะเลที่ตลาดนาชายอาม และอีกแบบหนึ่งก็คือการนำไม้ไปแลกกับข้าวสารและ ของใช้ต่าง ๆ ที่พวกนายทุนนำมาแต่ละครั้งที่ขึ้นมาเอาไม้ โดยใช้ระบบหักบัญชีคิดเงินตามราคาไม้

เมื่อถนนตัดผ่านชุมชนในปี 2504 การแลกเปลี่ยนก็หายไปจากชุมชนเนื่องจาก ความต้องการซื้อสินค้าในเมือง ทำให้ชาวบ้านต้องขายพืชผักเพื่อนำเงินไปซื้อสินค้า ผลที่ตามมา ก็คือการขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตราในชุมชนพวาในที่สุดก็เกิดตลาดพวาซึ่งอยู่ห่างจากชุมชน บ้านกวยประมาณ 2 กิโลเมตรเพื่อให้เกิดการซื้อขายภายในชุมชน ดังนั้นในปัจจุบันการแลกเปลี่ยน ผลิตภัณฑ์จึงเป็นเพียงความทรงจำของผู้อาวุโสเพื่อรอการฟื้นฟู แต่กลุ่มชาวบ้านยังคงมีการแลกเปลี่ยน ประสพการณ์ความรู้และแรงงานในบางระดับ การแลกเปลี่ยนในพวาเริ่มดำเนินการอีกครั้งหนึ่ง เมื่อมีการเผยแพร่แนวคิดระบบแลกเปลี่ยนชุมชน โดยโครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยน ชุมชนจากการสนับสนุนของกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ชาวพวามีการแลกเปลี่ยนในรูปแบบ ไม้เป็นทางการ โดยการจัดประชุมพบปะกันทุกเดือน

โครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชน ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน อย่างเป็นระบบในรูปแบบอุปถัมภ์ในระบบแลกเปลี่ยนชุมชน กลุ่มเครือข่ายพววยอมรับต่อข้อเสนอ ดังกล่าวที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนซึ่งระบบแลกเปลี่ยนชุมชนนั้น เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนของชาวบ้าน โดยการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยน อย่างเป็นทางการในรูปแบบของอุปถัมภ์

การกลับมาใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนของชุมชนพวา ถือเป็นความพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในอีกมิติหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่า ชุมชนพวาได้จัดกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนชุมชนอย่างไร กระบวนการต้องประสบปัญหาอุปสรรคด้านวัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างไร และจะมีแนวทางในการจัดการปัญหาอุปสรรคได้อย่างไร ความเข้าใจปัญหาวิจัยดังกล่าวย่อมเป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีฐานอยู่บนแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบของกระบวนการในการฟื้นฟูระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการฟื้นฟูระบบแลกเปลี่ยนชุมชน ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในภาคตะวันออก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. งานวิจัยจะช่วยเสริมองค์ความรู้ แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนในส่วนที่เกี่ยวกับการหมุนเวียนของสินค้าและบริการในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
2. งานวิจัยจะช่วยเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่การปฏิบัติยังเป็นสิ่งที่ขาดในการพัฒนาชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในที่นี้จะศึกษาที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี โดยได้เลือกชุมชนบ้านกวยซึ่งมีพื้นที่อาศัยในหมู่ที่ 2 และ 3 ของตำบลพวา เนื่องจากกลุ่มชุมชนบ้านกวยมีสมาชิกที่เข้าร่วมระบบแลกเปลี่ยนชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนมาถึงต้นปี 2550

นิยามศัพท์

วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The Way of Life) ที่มีฐานการผลิตเพื่อยังชีพทำให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การช่วยเหลือกันเองในชุมชน ระบบญาติมิตรและเครือข่าย การแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้และมีความพอเพียงขึ้น

ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน หมายถึง กลไกที่ชาวบ้านคิดขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างกัน โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินตราส่วนกลาง

การแลกเปลี่ยนภายในชุมชน หมายถึง การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่มีอยู่ในชุมชนหรือชุมชนสามารถผลิตได้เอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันของกลุ่ม

การแลกเปลี่ยนภายนอกชุมชน หมายถึง การแลกเปลี่ยนโดยใช้สินค้าในชุมชนหรือเงินธนบัตรในการแลกเปลี่ยน ในกรณีที่เป็นสินค้าที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้เอง

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การผลิตเพื่อกินเพื่อใช้เอง คงอยู่และผลิตซ้ำด้วยตนเอง มีความผูกพันภายในสูง ครอบครองที่ดินผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการผลิตมีความเพียงพอในตนเอง

กลุ่มบ้านกวย หมายถึง กลุ่มของชาวบ้านในชุมชนพวาที่มารวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกันซึ่งมีทั้งผู้ที่เป็นชาวกวยและไม่ได้เป็นชาวกวยอยู่ในบริเวณพื้นที่การปกครองของหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ของตำบล พวา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มกวย หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งอพยพจากจังหวัดสุรินทร์มาอาศัยอยู่ในชุมชนพวาโดยอยู่ในบริเวณพื้นที่การปกครองของหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ของตำบลพวา

ชาวกวย หมายถึง บุคคลที่มีเชื้อสายของชาติพันธุ์กวยที่อพยพมาจากจังหวัดสุรินทร์

หมู่บ้าน หมายถึง ชุมชนที่เกิดขึ้นจากการแบ่งเขตการปกครองของรัฐ

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันทางวัฒนธรรม

ชุมชนหมู่บ้าน หมายถึง กลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่ภายใต้เขตการปกครองของรัฐ